

'נוטריקון' והאטומים של הנפש

ד"ר חזות גבריאל

כתב אות אחת נוטריקון, רבי יהושע בן בתירה מחייב וחכמים פוטריין. אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: מניין ללשון נוטריקון מן התורה?.... . דבי רבי נתן אמרי: "כי ירט הדרך לנגדי- יראה ראתה נטתה.. (בבלי, שבת קה ע"א)

הכותב בשבת חייב רק אם כתב לפחות שתי אותיות. אות כשלעצמה היא סימן שרירותי וחסר משמעות. יחידת המשמעות הבסיסית בכל שפה היא המילה. אם כן, היינו מצפים ששיעור הכתיבה בשבת יהיה מילה, ולא שתי אותיות. מאידך, הנוטריקון, הוא מתודה שמעבירה מילה לאות. אות אחת המייצגת מילה שלימה. בשל כך קיימת כאן גניזה של משמעות בתוך אות בודדת. המחלוקת הינה אם כן, כיצד נתייחס לנוטריקון כאל מילה או כאל אות?

ב'לשון הקודש' קיימת משמעות גם לאותיות ולא רק למילים. **בספר יצירה**, (כמו גם במקורות חז"ליים נוספים), האותיות נתפסות כאבני הבניין של היקום. תפיסה כזו מניחה שגם לאותיות עצמן ישנה משמעות במובן כלשהו.

אנו מוצאים הקשרים הלכתיים נוספים שבהם מופיעות אותיות ולא מילים. לדוגמה: בסוגיית הבבלי (שבת קטז ע"א) מבואר שש"ת שנמחק ונותרו בו 85 אותיות (כמניין פרשת "ויהי בנסוע הארון" המהווה ספר בפ"ע) נותרת בו קדושה (ומצילים אותו מפני הדליקה בשבת). לדעה אחת במחלוקת האמוראים, אותיות אלו יכולות להיות 'מפוזרות', כלומר בודדות ולא במסגרת מילים. נראה אם כן שש"ת שנמחק ונותרו בו אותיות בודדות במספר מספיק, נותר בו משהו בעל משמעות. השיעור אינו במילים אלא באותיות.

ראשונים דנים בשאלה מדוע לשון הקודש היא קדושה? הרמב"ם (**מורה הנבוכים**, ח"ב פ"ל, וח"ג פ"ח) מסביר זאת בכך שלא הונחו בה שמות לאיברי ההולדה. הרב הנזיר (שם) מסביר שהרמב"ם הולך לשיטתו, שכן הוא תופס את לשון הקודש **כלשון הסכמית**. כמה ראשונים (רמב"ן על התורה בתחילת פ' כי-תשא, ופירוש הראב"ד **לספר יצירה** פ"א מ"י) תוקפים את גישתו זו של הרמב"ם, וטוענים כנגדו שלשון כזו היתה צריכה להיקרא לשון טהורה או נקייה, אך לא קדושה. על כן הם טוענים (וכן כתב הכוזרי מ"ב סי' סז- פ, ומ"ד סי' כה, ועוד) ש'לשון הקודש' נקראת כך מפני שהיא הלשון הנאותה לטבע הנמצאים ולידיעות האמיתיות הא-להיות.

פירוש הדברים הוא כי ב'לשון הקודש' המילים והאותיות אינן שרירותיות. טבען תואם לטבע העולם כשהוא לעצמו. **האותיות הם האטומים של הנפש ושל הטבע**. בשל כך, גם התיאור של העולם ושל הידיעות הא-להיות במילים אלו הוא המושלם ביותר. 'לשון הקודש' מהותית לטבע המציאות. לכן כל תרגום ללשון אחרת אינו אלא **פירוש**, ובהכרח יהיה פחות מהימן מן המקור בלשון הקודש.

הרב 'הנזיר' עומד על כך שחרש (=חרש-אילם) נחשב כשוטה מפני שחוסר יכולת לבטא במילים, משקף חוסר במחשבה עצמה. הרמב"ם ב**פירוש המשנה** מסביר זאת באופן רציונליסטי יותר. לדעתו חרש נחשב כשוטה מפני שחוסר היכולת שלו לדבר ולשמוע מונע ממנו באופן טכני ללמוד חכמה.

הנוטריקון מסמל מילה שלימה, אולם האות אינה משקפת תוכן בעל חשיבות מספקת ב'לשון הקודש' (שהרי השיעור הוא ב' אותיות). המילה שמסומלת על ידה הינה רק **משמעות** האות ולא **התוכן** המבוטא באופן מהותי על ידה. לכן האות הזו אינה נחשבת כמילה.

מלאכת הכתיבה דורשת ייצוג מהותי של המציאות, אולם דרושה גם **כמות מינימלית** של תופעה זו כדי להתחייב (כמו כל שיעורי התורה הקובעים כמות למהויות). כאשר האות מסיימת ספר שלם, היא משלימה את הייצוג שנעשה בכל הספר כולו. היא הופכת את כל מה שקדם לה למייצג של התוכן המבוטא על ידו. לכן במקרה זה האות הבודדת נחשבת כמלאה בתוכן שהוא גם מספיק חשוב כמותית. אולם אות שנכתבת כנוטריקון רוצה להשלים את השיעור שלה במילה שהיא רק הסמל שלה.

הערות ולרכישת ספרי 'מידה טובה': hazutg@gmail.co.il